
H. TÓTH ISTVÁN

SZÓKINCSEFEJLESZTÉS ÉS HELYESÍRÁS-GONDOZÁS. VÁLOGATÁS A KÖZMONDÁSOK, SZÓLÁSOK ÉS SZÓLÁS- HASONLATOK BŐSÉGÉBŐL

Előszó

Ünnepeltünk az elmúlt évtizedekben nemcsak a helyesírás-tudományban ért el alapvető kutatási eredményeket, hanem nemzedékeket indított el a magyar nyelv és irodalom szakos tanári pályán, valamint a tanító hivatás kiteljesítésében. Ezekből a tényekből adódik: e szorosán összetartozó munkásságáért jelen dolgozatommal dr. Bozsik Gabriella nyelvészt és anyanyelv-pedagógust köszöntöm.

E munkám erős motiválója volt ünnepeltünknek a színnevek szókinccse áttekintésével és helyesírásával foglalkozó korszakos jelentőségű tanulmánya (Bozsik 2018).

Célkitűzés

Itteni írásommal alkalmazott nyelvészként a **szókinccsefejlesztésre** és a **helyesírás-gondozásra** összpontosítva iparkodom segíteni pedagógusainkat, elsősorban pedagógusjelöltjeinket, hogy még bátrabban lapozzák a tanítás- és tanulásszervezés szempontjából a **testismeretre** vonatkozó pedagógiai és pszichológiai szakirodalmat. Emellett tanulmányozzák a témánkhöz kapcsolódó rendkívül gazdag magyar szókinccset bemutató, széles választékot kínáló szótárakat, lexikonokat, mert a széles és mély alapozású háttérismeretek nyilvánvalóan megerősítik a témához illeszkedő tudásukat.

Az alábbiakban a testismeret szókinccséből válogattam ötletadásul, helyzetbe hozásul, mindvégig a helyesírás-gondozásra tekintettel.

Az emberi külsőről

Az emberi külsőről adok körképet úgy, hogy az ideemelhető nyelvkincsünk szó- és kifejezésállományának bősége új megvilágításban látszódjék a helyesírás-gondozás vonatkozásában (H. Tóth 2019).

A **magasságról** és a **termetről** ilyen kifejezésekkel szólunk. Lehet valaki *magas*, vagy éppen *alacsony*, illetőleg *középtermetű*. Gyakran hallható gyermek-felnőtt

beszélgetésében az is, hogy valaki *hórihorgas* (nagyon magas és sovány), *nyakig-láb* (magas, túl hosszú keze, lába van), *nyúlánk* (magas, csinos, jó alakú).

A **testsúly** megállapítására is változatos a szóállományunk, mindenesetre itt erős akaratú pedagógiai tapintat szükséges. Van, aki *kövér*, más viszont *sovány*, vagy éppen *átlagos súlyú*, azaz sem nem sovány, sem nem kövér. Ha valaki nagyon kövér, akkor leggyakrabban a stilsztikailag és a nyelvi illem vonatkozásában durva *dagadt* szót, vagy ennek kissé becézett változatát, a *dagi* szóalakot használják a beszélők. Egyesek *meghíznak*, mások *lefognak*. Azt, hogy valaki meghízott, inkább udvariatlan szóhasználatú megjegyzésnek nevezzük, helyette inkább a *felszedett kissé*, esetleg *felszedett pár kilót*, avagy *sportosabb lett* fordulatokkal élhetünk. Természetesen az előbbieknél is van ellentettjük, például a *fogyott* vagy a *leadott valamennyit* kifejezéseket alkalmazzuk.

Az **alak**, a **testalkat** megnevezésére is igen bőséges a magyar nyelv példatára.

A **nőkről** szólva ezekkel a szavakkal élünk leggyakrabban: *jó alakja van*, *csinos*; *törékeny alkatú* (gyenge, finom, vékony testalkatú); *karcsú* (magas, jó alakú, vékony); *teltkarcsú* (az átlagosnál kicsit kövérebb); *molett* (a teltkarcsúnál kissé erősebb, de nem mondható kövérnek).

A **férfiakról** mondhatjuk: erős fizikumú, jó alkatú; jóvágású; izmos, kisportolt; vézna (nagyon sovány); *cingár* (vékony, gyenge alkatú); *szikár* (sovány, csontos, de erős); *zömök* (alacsony és izmos); *köpcös* (alacsony, kicsit kövér); *pocakos* (nagy hasa, azaz pocakja van).

A leginkább előtérben lévő, vagyis állandóan látható testrész a **fej** és annak tartozékai: *haj*, *homlok*, *halánték*, *fül*, *szemöldök*, *szemhéj*, *szempilla*, *szemgolyó*, *arc*, *orr*, *ajak*, *száj*, *áll*, *nyak*.

Milyen lehet a **haj**?

Van, akié *hosszú*, másé *rövid*. Láthatunk *göndör*, *hullámos*, *taréjos*, gyakran *egyenes/sima* haját is. Egyeseké *sűrű*, *dús*, ugyanakkor *ritka* hajú gyerekek is vannak, az időseknek inkább *gyér* hajuk van.

A természetes *hajszínek*: a *szőke*, *barna*, *fekete*, *vörös* – idézzük csak Weöres Sándor „Már közhírré tétetik...” kezdetű kikiáltóját! Szokás *világosszőke*, *sötétbarna*, *szőkés*, esetleg *szőkésbarna* hajról is említést tenni; az idős embereknek *őszülő*, vagy már *ős* hajuk van, és gyakori az *őszülő halánték* kifejezés is.

Idetartozik a *hajviselet* szóanyaga is. Inkább középiskolás fiatalemberek kedvelik a *hátra fésült* haját, míg a fiúgyerekek és a felnőtt férfiak többsége *oldalra fésülve* hordja haját. Divat még a *középen elválasztott haj* is, de inkább a *kakastaréjos hajformázás* az elterjedtebb, de a szépkorúak, azaz a nyugdíjas férfiak körében valamiért nem hódít ez a politikusok esetében viszont valóságos státuszszimbólumnak számító fejk. Fiúknak és lányoknak is szokás hátul vagy elöl összefogni a hosszú hajukat, így kapják a *lófarok* nevű frizurát, és elmondhatjuk, hogy *lófarokban van* a hajuk. A *copf* nem más, mint a befont hosszú haj, vagyis a *copfos* lánynak *copfja van*, ám ha rövid, akkor inkább a *varkocs* elnevezés járja. A fejtetőre feltűzött haj másképpen a *konty*, amelyik ez idő tájt nem általános, kontyuk inkább matrónakorú nőknek van.

A **homlok**ról talán az ismert „kopasz mező” kifejezés miatt is érdemes emlegetnünk a *magas homlok* szószervezetet, mert ez igen szembeszökő.

A **füllel** kapcsolatban a *kis fül*, *nagy fül* méretjelölők mellett kevésbé dicséret szerkezetek is vannak nyelvünkben, így a *lapátfülű*, *elefántfülű*, *kajlafülű*, *lógó fülű*, *elálló fülű*, nyilvánvalóan az adott fül állapotára vonatkozóan.

Az alsó és felső tagozatos gyerekeknél is jellemző a **szempilla**, amelyik lehet *ritka*, *sűrű*, vannak *hosszú szempillájú* lányok, néha fiúk is, és hallhatjuk ezt is: „Olyan a szempillád, mint a söprű!”

A **szem** lehet *kék*, *fekete*, *barna*, és használatos a *zöldeskék szemű* kapcsolat is. Természetesen ismert a *mosolygó*, az *álmodozó*, a *villogó tekintet*, a *csillogó szem*, a *könnyes szem* és a *haragos szem* sem ritka.

Az **arc** legfőbb jellegzetességeiről tapasztalatból a kisgyermek is tudja azt, hogy van *kerek arcú*, *hosszúkás arcú*, *szeplős arcú*, *dagadt arcú*, avagy *maszatos arcú* fiú vagy lány. Vajon gyakran élünk ezzel a kifejezéssel, hogy *barátságos arcú* vagy, illetőleg *barátságos arcod* van?

Az **orr** formája is eléggé átlagos még az általános iskolások esetében, ugyanakkor rá-rácsodálkoznak a *görbe* vagy feltűnően *hegyes*, valamint a *horgas*, illetőleg a *pisze orrú* felnőttekre. Eléggé kínosak azok a pillanatok, amikor a nyelvi illemmel még csak éppen ismerkedő gyerekek megpillantva egy-egy bizonyos orrú felnőttet, hát keresetlen őszinteséggel rikkantanak fel: „Nagy orrú a bácsi / a néni!”

Az **ajak** a száj elülső része, lehet *felső* vagy *alsó ajak*; mindkettőre használhatjuk a *keskeny*, vagy ellentettjéül a *duzzadt ajkak* kifejezést. Van, akinek *piros* az ajka, másé *színtelen*, de előfordul *szederjes*, esetleg *lila ajak* is. Tudjuk, hogy van *nagyszájú* gyermek, aki ugye sokat beszélő fiú vagy lány, ugyanakkor *nagy szájú* az, akinek *széles*, valóban *méretes szája* van.

Tekintettel arra, hogy az általános iskolás gyermekek között **szakállas**, **bajuszos**/bajszos fiú előfordulása nem jellemző, ezért a kapcsolódó szóanyag-tól eltekintek, ugyanígy nem foglalkozom a **szemöldököt** jellemző szavakkal sem, mivel ebben az életkorban még inkább átlagosnak mondható (Hlavacska-Hoffmann-Laczkó-Maticsák 1999).

Hozzájárulás a fejlesztő tevékenységekhez

A továbbiakban olyan szó- és kifejezésgyűjteményt közlök, amelyek önmagukban is értékesek lehetnek a tanítóknak és a magyartanároknak egyaránt (Margalits 1896). A szemlélődő, hozzáadó-feladatépítő, a hasznosságra figyelő nyelvpedagógiai stratégia alkalmazásával rendkívül jelentős készség-, képességfejlesztő szókincsgazdagító és helyesírás-gondozó munkát lehet végezni. Kamatoztassuk sokoldalúan mind a felvezető javaslatokat, mind a közölt szókincset (O. Nagy 1957)!

Vannak tárgyak, amelyek egyes részei emberi testrészek nevét viselik. Összefoglaltam pár nyelvi adatot a következő táblázatban. Érdemes ezekről

a dolgokról tárgyképeket készítenünk, és máris kezdődhet a párosító játék, majd mondatalkotás, esetleg történetmondás.

Tárgyak	Testrészek
pohár, asztal, csésze, hegy, kancsó, szekrény, fűrés, cumisüveg	fül, száj, fog, gyomor, has, hát, fenék, láb

Ilyenekre gondolhatunk: *az asztal lába, a hegy gyomra, a cumisüveg szája* stb.

A táblázat egyes szavait és az alkotott szó szerkezeteket is felhasználhatjuk a szókincs erősítése, bővítése mellett beszéd- és kiejtés-gondozó gyűjteményünk gazdagítására, továbbá a mindennapi időtartam- és ajakgyakorlatok végeztetésére rögvest is (H. Tóth 2016).

Érdekes lehet az a szókincsfejlesztő játék is, amikor állatnevekből és testrészmegnevező szavakból alkotunk újabb szavakat. Vajon ismerik-e, mennyire pontosan ismerik tanulóink mind az itt következő szavakat, mind az újonnan alkotottakat?

Ne hagyjuk ki ebből a játékos szókincsgyakorlatból a történetmeséléseket, a példatárat gazdagító gyűjtéseket, azok változatos szempontú rendezését se!

Állatnevek	Testrészmegnevezők
lúd, macska, szamár, szarka, tyúk	fül, láb, nyelv, szem, talp

Effélék jöhetnek szóba: *lúdtalp, lúdláb* stb.

Minden bizonnyal hasznosnak nevezhető ez a táblázat az iskolai anyanyelvi nevelés: a beszéd- és kiejtés-gondozás, a szókincsfejlesztés, valamint a szövegalkotás, továbbá a helyesírás-gondozás gyakorlatában is (O. Nagy 1976).

Testrész	Jobb – bal	Egyik – másik	Egy – fél – két	Fél + -ú/-ű
szem	Kacsintok egyet a bal szememmel.	Egyik szeme sír, a másik meg nevet.	Fél szemére vak. Egyik szemeddel sem látsz?	félszemű
fül	Süket a jobb füle, mint az ágyú!	Az egyik füle men be, a másikon ki.	Fél füle hallottam. Fél füleire süket.	félfülű
kéz	Nem tudja a jobb kéz, mit csinál a bal.	Egyik kezében a kés, a másikban a villa legyen!	Fél/egy/két kézzel kapaszkodik. Dehogy vagy te kétbalkezes!	félkezű
láb	Bal lábbal kelt fel.	Az egyik lábad itt, a másik ott legyen!	Fél/egy/két lábon ugrál. Hogy lennél te kétballábos?	féllábú
váll	Lehorzsolódott a bal vállam.	Az egyik lába fáj, de melyik az?	Két vállra fektet.	félkarú

Hasznos lehet ez a gyűjtemény olyan szójelentés-gyakorlatokhoz, mint a válogatás, a rendezés, a csoportosítás, az elemzés, az összehasonlítás, a kiegészítés és az egyéb logikai műveletek mentén szervezettek.

Az előző gondolatsorhoz kapcsolódóan nyilvánvaló: tartsuk magunk előtt tanítványaink tudásának pallérozásáért, készségeik, képességeik erősítéséért ezeket a gondolkodási műveleteket, valamint irányított gondolkodási képességeket, mert felbecsülhetetlen károkat okozhatunk e műveletek, képességek elhanyagolásakor, ugyanakkor felbecsülhetetlen értékek gyarapításában játszhatunk szerepet ezek következetes alkalmazásával – az emberminőségre tekintettel (H. Tóth 2018a).

Gondolkodási műveletek	Irányított gondolkodási képességek
a. analízis b. szintézis c. absztrahálás d. összehasonlítás e. összefüggés felfogása f. kiegészítés g. általánosítás h. konkretizálás i. rendezés j. analógia	a. feladatmegoldó: logikai-algoritmikus képességek b. ítéletalkotás c. következtetés d. fogalomalkotás e. problémamegoldó: heurisztikus-kreatív képességek f. elemi képességek g. távoli asszociáció h. eredetiség i. gazdaságosság és könnyedség j. rugalmasság k. összetett képességek l. megértés m. értékelés – bírálat n. választás – döntés

Alkalom adódhat témánkkal összefüggésben gyermekmondókák felidézése, újabbak tanulására is (Faragó–Fábián 1982), ezek jókedvfokozásra, szókincsgazdagításra, a helyesírástudás erősítésére egyaránt alkalmasak.

Kamatoztatható az itt következő szókészlet beszéd- és kiejtés-gondozással összefüggő játékokban, például az artikuláció, az időtartam, a hanglejtés és más tevékenységek gyakoroltatására (Hlavacska–Laczkó 2000).

Milyen lehet?	Tulajdonságok
a testalkat, az arc, a haj, a szem, a fiú, a lány	alacsony, ápolatlan, ápolt, kicsi, nagy, arányos, cingár, csinos, dagadt, dús, duzzadt, erős, göndör, gyenge, helyes, hórihorgas, hosszú, hosszúkas, hullámos, izmos, jóképű, kedves, karcsú, kerek, keskeny, kövér, magas, nyúlánk, nyakigláb, pocakos, ritka, rövid, sápadt, sötét, széles, szép, tömzsi, törékeny, vékony, vidám, világos

Beszélgethetünk arról is, hogy mit jelentenek az itt következő kifejezések. Természetesen aktualizálnunk kell, illetőleg ki szükséges egészítenünk úgy, hogy a tanulócsoporthozunkban velünk beszélgető, a jelentéskörökkel játszó gyermekek érteni, értelmezni is tudják ezeket a testrészneveket tartalmazó szokásmondásokat (Maruszki 2012).

Természetesen tovább is kell lépnünk, más témacsoportokat is beemelhetünk, sőt szükséges is mozgósítanunk. Ha így cselekszünk, akkor diákjaink több nyelvi réteg feltárulkozásában ismerhetik meg körültekintően nyelvünk ékköveit, jelesül a közmondásokat, a szólásokat és a szóláshasonlatokat. Ennek az anyanyelv-pedagógiai céltételezésnek a megvalósítását szolgálják a testrészeket magukba foglaló, azokat megnevező szokásmondatokon túli ismertebb vagy kevésbé ismert példáinak feladatokban való megmutatása.

A. Lányok, fiúk, ismeritek ezeket a közmondásokat, szólásokat, szóláshasonlatokat? Írjátok le tollbamondás után a következő bölcsességeket, népi megfigyeléseket!

B. Hallottátok-e már ezek valamelyikét? Mikor és miért mondták ezeket a környezetetekben? Egészítsétek ki a gyűjteményünket!

- **Szem:** A két szép szeméért. Nyitott szemmel jár a világban. Ne kerülj a szemem elé! A szeme fénye valakinek. Majd leragad a szeme az álmoasságtól. Nem hisz a szemének. A szemére hány/vet valamit. Nem jó szemmel néz valamit. Valakinek a szemével néz valamit. Több szem többet lát. Felnyitja a szemét valakinek. Rajta tartja a szemét valakin/valamin. Csukott szemmel is megcsinál valamit. Szem előtt tart valamit. Jó szeme van valamihez. Szemébe mondja az igazat valakinek. Kopog a szeme az éhségtől. Szemet huny valami fölött. Szemet vet valamire/valakire. Majd kiszúrja a szemét. Kiszúrja a szemét valamivel, valamennyivel. Majd kiszül a szeme a szégyentől. Nagyobb a szeme, mint a szája.
- **Fül:** Süket fülekre talál. Egyik fülén be, a másikon ki. Fülébe jut valami. Se füle, se farka. Hegyezi a fülét. Rágja a fülét valakinek. Elereszt a füle mellett. Megüti a fülét valami. A füle botját se mozdítja. Fülíg szerelmes. Fülíg ér a szája. Bogarat tesz a fülébe. Süket fülekre talált.
- **Kéz:** Szabad kezet kap. Első kézből tudta meg. El a kezekkel! Valakinek a jobb keze. Lyukas a keze. Kéz a kézben. Meglátszik a keze nyoma. Meg van kötve a keze. Rajta tartja a kezét valamin. Ráteszi a kezét valamire. Leveszi a kezét valakiről/valamiről. Hamar eljár a keze. Kéz kezet mos. Kézze-lábbal magyaráz. Mossa a kezeit. Kéz és lábtörést! Ég a keze alatt a munka. Kezére játszik valakinek valamit. Messze ér a keze. Kezébe veszi a dolgokat. Kesztyűs kézzel bánik valakivel. Kezet rá!
- **Láb:** Alig áll a lábán. Gyenge lábakon áll. Megáll a saját lábán. Megveti a lábát valahol. Bal lábbal kelt fel. Két bal lába van. Két lábbal áll a földön. A lába nyomába sem ér. Kiteszi a lábát. Elteszi láb alól. Láb alatt van. Lába kelt. Nagy lábon él. Lejárja a lábát. Levesz a lábáról. Nem teszi be a lábát. Megüti a bokáját. Kicsúszik a lába alól a talaj. Szedd a lábad!

- C. Válasszatok ezek közül, és írjatok olyan történeteket, amelyekben magyarázatképpen használjátok fel ezt a szokásmondatot! Mutassátok be a fogalmazásaitokat!**
- D. Értékeljétek az elhangzott fogalmazásokat! Figyeljétek a tématartra, a változatos kifejező és befolyásoló mondatokra, a kifejezőmódra, a nyelvi leleményességre és a helyesírásra!**
- E. Melyik népi bölcsességre ismertek? Szerkesszétek meg a helyes szokásmondatokat a kulcsszavak segítségével!**

mozdít, bot, fül, se	
saját, meg, láb, áll	
éhség, szem, kopog	
kéz, bánik, ő, kesztyű	
világ, nyit, jár, szem	
fül, el, mellett, ereszt	
szem, szégyen, ki, majd, süll	
bogár, fül, tesz	
láb, magyaráz, kéz	
lát, több, szem	

F. Tegyetek rendet!

- a. Válasszatok egy-két példát a rendteremtés után, és magyarázzátok el ezek jelentését!
- b. Legyen szempontotok, hogy kinek, melyik korosztályból való személynek beszéltek ezeknek a szokásmondatoknak a jelentésvilágáról!
- c. Ébresszetek kedvet hallgatóitokban közmondások, szólások és szóláshasonlatok gyűjtésére, elemzésére, témakörök szerinti csoportosítására!

1. Ráteszi	a) veszi a dolgokat.
2. Megüti	b) a fülét.
3. Szem előtt	c) kezet kap.
4. Hegyezi	d) alatt a munka.
5. Szabad	e) a szemét valakinek.
6. Ég a keze	f) a kezét valamire.
7. Süket	g) tart valamit.
8. Felnyitja	h) a szeme az éhségtől.
9. Kezébe	i) a bokáját.
10. Kopog	j) fülekre talál.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.

G. Ismerkedjetez más témájú közmondásokkal is (H. Tóth 2018b)!

- Pótoljátok a hiányzó betűket ezekből a közmondásdarabokból!
- Párosítátok az összetartozó közmondásdarabokat!
- Írjátok le emlékezetből vagy tollbamondás után a feladatban szereplő közmondásokat!

Az o___an madár ritka,	a) e___szer vágj!
Ami___en a mo___dó,	b) o___an a törülkőz___.
Megsza___atott erőt	c) a követ is kivá___a.
Legtová___	d) kö___ű elnyomni.
Sok cse___	e) az igazsá___al érhetsz!
Ké___szer mérj,	f) me___nek kedves a kalitka.

1.	2.	3.	4.	5.	6.

H. Mintha összekeveredtek volna a következő kifejezések (H. Tóth 2018a).

- Tegyetek rendet ebben a példatárban!
 - Jegyezzétek le helyesen az alábbi szóláshasonlatokat, szólásokat, közmondásokat!
 - Írjátok le tollbamondás után a helyesbített példatárat!
- Ki korán kel, olyan a fogadjisten.
 - Jobb kerülni, amilyen a mosdó.
 - Amint szaladsz, aranyat lel.
 - Ott ne keress, kinek nem baj.
 - Olyan a törülkőző, mint merülni.
 - A konyha is rendes, ahol nincs.
 - Ha az asszony csendes, az olyan madár ritka.
 - Kinek kedves a kalitka, üres tarisznyában kotorász.
 - Úgy haladsz – halász, vadász, madarász.
 - Amilyen az adjonisten, annak nem jaj.

I. Írjátok le tollbamondásra ezt a tanító jellegű humoros szöveget (H. Tóth 2018b)!

Mit csinál, aki lapul?

No, aztán tudjuk-e mi, szerencsés tollbamondásírók, hogy mit csinál az, aki lapul? Hát, aki lapul, illetőleg rejtőzik, meghúzódik, lapít, sunyít, az ekképpen is megnevezhető: kushad.

Formásabbnál formásabb szóláshasonlataink vannak a lapulás érzékletes nyelvi kifejezésére, vegyük csak ezeket hirtelenjében! Lapul, mint a dinnye, vagy mint a nyúl, avagy, mint ama valami a fűben. Bizony ez is sokatmondó: lapul, mint hernyó a levél alatt, illetőleg: mint a kánya előtt a csirke. Hát még ez is a magyar nyelv szóláskincséből kínálkozott ide: lapul, mint ördög a töklevél alatt, sőt, lapít, mint, aki a nadrágjába tett.

Ugye, hogy ez se rossz, íme: meghúzza magát, mint Guta mellett a mennykő.

Összefoglalás

Lehetőségek tárházát szándékoztam kínálni a fentiekkel, különös tekintettel az önismeret és az énképismeret alapozására, alakítására, formálására, mindegyiknek a testrészmegnevező szókincséből történt válogatással. A szaktárgyi és anyanyelv-pedagógiai felkészültségünket, a tanári kreativitásunkat fejleszthetjük, erősíthetjük a már ismert vagy annak vélt lehetőségek új helyzetbe állításával (Beregszászi 2012).

Ismert és kevésbé ismert nyelvi adatok, értelmezési lehetőségek is előfordultak jelen dolgozatomban: a mindennapi tanítási gyakorlatot kívántam segíteni mindenekelőtt alkalmazott nyelvészeti szempontok alapján. Ezért utaltam mindenütt a szó- és kifejezéskincs értelmezésére, ezzel együtt a jelentéskörök szélesítésére, a történetmesélés alkalmaira, a szövegezésre, a beszéd- és kiejtés-gondozás megkerülhetetlen fontosságára, és különös tekintettel a tanulók helyesírásának gondozására.

A gondolkodási műveleteket, valamint irányított gondolkodási képességeket azért emeltem be ebbe a szakmunkámba is, mert ezek a lényeges tudnivalók a pedagógiai végzettséggel rendelkező szakemberek, így az óvodapedagógusok, a tanítók és a magyartanárok, továbbá a más szaktárgyak pedagógusainak az alapvető ismeretei közé tartoznak, kell hogy tartozzanak, róluk semmilyen körülmények között sem feledkezhetünk meg, velük minden tanítás- és tanulás-szervezéskor, minden tanítás- és tanulásirányításkor számolnunk kell.

Irodalom

- Beregszászi Anikó 2012. *A lehetetlent lehetni (Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában)*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Bozsik Gabriella 2018. Gondolatok a színnevek helyesírásának tanításáról. *Acta Universitatis de Carolo Eszterházy Nominatae. Nova Series Tom. XLIV. Sectio Linguistica Hungarica*: 173–179.
- Faragó József – Fábíán Imre 1982. *Bihari gyermekmondókák*. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Hlavacska Edit – Hoffmann István – Laczkó Zsuzsa – Maticsák Sándor 1999. *Magyar nyelvkönyv haladóknak*. Hungarolingua 3. Debreceni Nyári Egyetem. Debrecen.
- Hlavacska Edit – Laczkó Zsuzsa 2000. *Nyelvtani munkafüzet haladóknak*. Hungarolingua 3. Debreceni Nyári Egyetem. Debrecen.
- Margalits Ede 1896. *Magyar közmondások és közmondásszerű szólások*. Budapest.
- Maruszkó Judit 2012. *Szó, ami szó (Magyar–angol tematikus szólástár)*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- O. Nagy Gábor 1957. *Mi fán terem? Magyar szólásmondások eredete*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- O. Nagy Gábor 1976. *Magyar szólások és közmondások*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- H. Tóth István 2016. *Szóra készítő (Háttérismeretek, fejlesztési lehetőségek óvodáskorúak beszéd- és kiejtés-gondozásához)*. Flaccus Kiadó. Budapest. <https://doi.org/10.21030/anyp.2016.1.6>
- H. Tóth István 2018a. *A minőségi helyesírásért (Feladatgyűjtemények és tollbamondások az 5–9. évfolyamok számára CD-melléklettel)*. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztanácsa. Beregszász.
- H. Tóth István 2018b. *Helyesírási munkafüzet a 8. évfolyam részére (Gyakorlatok és tollbamondások)*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- H. Tóth István 2019. *Értékkeresés (Az óvodai magyar nyelvi nevelésért a hagyományápolás tükrében. Szemlélődés – hozzáadás – hasznosság)*. SPRINT Kft. Budapest.